

Н.В.САПА (асистент кафедри менеджменту організацій)
Запорізька державна інженерна академія, Запоріжжя
nataka_s@mail.ru

НАУКОВІ І ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ АНТИКРИЗОВОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ

В статті дається аналіз теоретичних підходів щодо визначення кризи як складної поліфункціональної системи, визначається поняттєво-категоріальний апарат, сутність і зміст механізмів антикризового державного управління; обґрунтовуються причини виникнення кризових ситуацій у світі та здійснюється компаративний аналіз світового досвіду антикризового державного управління; розкривається специфіка виявлення механізмів антикризового державного управління в контексті праксеологічних засад.

***Ключові слова:** антикризове державне управління, наукові засади, праксеологічні засади, криза, поліфункціональна система, механізми антикризового державного управління, компаративний аналіз*

Постановка проблеми

Сучасний кризовий стан суспільно-економічного розвитку, що охопив весь світ вимагає подальшої трансформації окремих суспільно-політичних утворень базових соціальних інститутів (економічних, політичних, культурних тощо) та удосконалення стандартів життя громадян. Визначення та реалізація пріоритетів соціально-економічного і політичного розвитку суспільства, окремі реформи державного управління не можуть привести до конструктивних та якісних змін без розробки та застосування дієвих механізмів антикризового державного управління, спрямованих перш за усе, на усунення причин кризових явищ на основі позитивної взаємодії між суб'єктами державного управління та суспільством та на адекватну реакцію держави на кризові явища та впливи, як самоорганізуючої системи.

Актуальність дослідження

Актуальність дослідження наукових і праксеологічних засад антикризового державного управління заключається в тому, що в сучасних умовах недостатньо уваги приділяється антикризовому державному управлінню, у публікаціях зарубіжних фахівців антикризовий менеджмент розглядається як макроекономічна проблема, проблема управління підприємствами різних форм власності.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями

Дана стаття виконана як реалізація одного із завдань НДР «Філософія цивілізаційного розвитку України в глобальному вимірі», затвердженої Міністерством освіти і науки, молоді та спорту» на 2012-2015pp., яку виконує кафедра менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Стан наукової розробки проблеми.

На початку ХХІ століття формується система поглядів, адекватних постіндустріальному суспільству, в якій одне з провідних місць належить антикризовому державному управлінню. Тенденції його розвитку простежуються протягом еволюції цивілізаційних змін. Серед сучасних дослідників слід виділити зарубіжну школу державного антикризового управління, що представлена такими іменами І.Ансоффа, С.Біра, Ж.Веделя, Д.Гарнера, Дж.Грейсона, Р.Драго, Р.Джонсона, Л.Ерхарда, Г.Емерсона, М.Кастельса, К.Кіллена, Г.Кунца, Н.Менкью, У.Оучі, С.Паркінсона, Т.Пітерса, І. Пригожина, М.Дж.Скідмор, А.Файоля, Г.Хакена, Й.Шумпетера, Я.Якокка та ін. Аналізу окремих елементів антикризового державного управління як складного і суперечливого явища присвячені праці В. Андрущенко, В. Бега, В.Дзюндзюка, А.Дегтяря, В. Корженка, В.Князевої, В.Цветкова, В.Воронкової, Г.Ситника, А.Мельника, П.Надолішного, І.Надольного, І.Розпутенка та ін. Суттєвий внесок у дослідження антикризового державного управління у російському суспільстві внесли М.Балабанов, О.Большаков, Р.Галькович, І.Герчикова, С.Глаз'єв, П.Гронський, І.Гомеров, Д.Зеркін, В.Ігнатов, Е.Коротков, Ю.Кузнецов, О.Лобанов, В.Михайлов, В.Новожилов, С.Покровський, Б.Райзберг, З.Румянцова, В.Селезньов, Р.Фатхутдінов, Ф.Шамхалов тощо. Проведений аналіз літературних джерел свідчить, що в науці державного управління ще недостатньо з'ясована роль і значення механізмів антикризового державного управління, потребують подальшого наукового дослідження систематизація кризових явищ, особливості формування механізмів антикризового управління, принципи та методи функціонування механізмів антикризового державного управління в Україні та основні інструменти їх упровадження в сучасному українському суспільстві. Багатогранність, складність і недостатня розробленість теоретичних основ формування механізмів антикризового державного управління в умовах ринкових трансформацій обумовили необхідність їх поглибленого вивчення, визначили вибір цілі і задачі дослідження.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Проблемна ситуація дослідження посилюється ще й тим, що в соціально-історичному вимірі існує суперечливе уявлення про місце та роль антикризового державного управління у формуванні та життєдіяльності будь-якого суспільства, без наявності якого воно не здатне до самоорганізації і саморегуляції суспільного організму як єдиного цілого. Сучасне суспільство потребує пошуку нових напрямків підвищення ефективності антикризового управління національною економікою, аналізу причин і факторів, стримуючих сталий розвиток суспільства. Зокрема, в Україні, антикризове державне управління в основному носить іррегулярний характер і потребує подальшого системного впровадження. Все це говорить про необхідність вирішення проблем, пов'язаних з розвитком теорії і

методології антикризового державного управління національною економікою, соціальними та політичними процесами. Недостатньо дослідженими в сучасній вітчизняній літературі з державного управління є сучасні механізми, методи, принципи та моделі антикризового державного управління в умовах переходу суспільства та всієї світової спільноти на новий етап соціального розвитку, який визначається якісно новими економічними, політичними, соціокультурними змінами. У зв'язку з цим виникає потреба у комплексному дослідженні проблеми становлення і розвитку механізмів антикризового державного управління в Україні як на рівні центру, так і регіонів.

Новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що наукове дослідження є першим комплексним дослідженням природи, сутності, змісту та видів механізмів антикризового державного управління, реальних перспектив їх формування та функціонування. У цілому, новизна конкретизується в тому, що здійснено цілісний науково-методичний аналіз феномена механізму антикризового державного управління як дискурсивної формалізації проблемного поля управлінських знань; доведено, що антикризове державне управління є простором розширення можливостей суспільства для створення умов формування кризостійкого розвитку; сформовано та удосконалено модель механізму антикризового державного управління в Україні шляхом розкриття його змісту, як засобу забезпечення кризостійкості країни.

Метою наукового дослідження є системне обґрунтування у контексті суспільних трансформацій наукових засад антикризового державного управління в Україні та визначення основних напрямів їх удосконалення та вироблення практичних рекомендацій щодо їх впровадження.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні задачі: систематизувати теоретичні підходи щодо визначення кризи як складної поліфункціональної системи; визначити поняттєво-категоріальний апарат антикризового державного управління; з'ясувати сутність та зміст механізмів антикризового державного управління; обґрунтувати причини виникнення кризових ситуацій у світі та здійснити компаративний аналіз світового досвіду антикризового державного управління; розкрити специфіку виявлення механізмів антикризового державного управління.

Методологічне або загальнонаукове значення

В науковому дослідженні поєднуються методологічні здобутки декількох парадигм, що є основою філософського плюралізму: 1) синергетичний метод дозволяє проаналізувати механізми антикризового управління як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі; 2) метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути механізми антикризового управління як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем; 3)

поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості розвитку економічної і соціальної системи в нормальному і катастрофічному режимах; 5) структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в суспільстві; 6) антропологічний та соціоаксіологічний підходи дозволяють проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри механізмів антикризового управління.

Викладення основного матеріалу

Криза розглядається як складне комплексне явище, поліфункціональне поняття, що може охоплювати соціальну систему в її цілісності.

Комплексність явища «криза» обумовлюється тим, що вона охоплює економічні, політичні, соціальні, духовні, культурні, екологічні, демографічні явища і процеси. Криза – це закономірний і цілеспрямований процес незворотних змін, в основі якого покладено незворотність, спадковість та цілеспрямованість. Незворотність змін характеризується виникненням нових можливостей, які раніше не існували; спадковість розвитку – обумовленістю кожного етапу соціально-історичного прогресу попереднім станом, який, в свою чергу, обумовлює наступний етап розвитку системи; цілеспрямованість дає основу управління кризовими ситуаціями, визначає підбір необхідних процедур та вибір необхідних ресурсів. Поліфункціональність поняття «криза» характеризується поєднанням різних функцій в одному понятті: криза політики, криза економіки, криза культури, криза державного управління, глобальні кризи, криза правопорядку, екологічна криза тощо. Аналізуючи кризи, слід зберігати і транслювати національний розвиток поколінь, який генерує і розвиває нові програми діяльності, породжуючи реальні зміни в житті суспільства. Наука антикризового державного управління на сьогодні перебуває на етапі становлення. Антикризове управління розглядається здебільшого як мікроекономічна категорія, яка відтворює або надзвичайні заходи з недопущення кризи, які ще можливо реалізувати в короткий період, або заходи, спрямовані на вихід із кризи, що вже настала. Також, слід розрізняти за своїми специфічними особливостями категорію «антикризове управління» та «управління в умовах кризи» (Табл. 1). Дане науковедослідження ґрунтується на положенні, що антикризове державне управління являє собою національний «зріз» управлінського простору, що створює те силове поле (і спосіб) управління, в якому система формує свої самоорганізаційні механізми управління, здатні протистояти зовнішньому тиску і виробляє програми власної життєдіяльності, що спрямовані на запуск внутрішнього механізму виживання. Антикризове управління націлене на запобігання можливих серйозних ускладнень у соціально-економічній сфері, забезпечення стабільного сталого розвитку держави. Це сукупність принципів, стандартів та процедур для прийняття та реалізації управлінських рішень щодо передбачення небезпеки кризи, аналізу її симптомів, заходи зниження негативних наслідків кризи і використання її

факторів для подальшого розвитку держави, як складної соціальної системи.

Сутність антикризового державного управління – це відносини між людьми під час цілеспрямованого впливу на суспільні процеси, виявлення законів формування відносин антикризового управління для встановлення принципів антикризової управлінської діяльності, форми й методи їх здійснення. Результатом антикризової управлінської діяльності є рішення, які спрямовані на реалізацію виходу із кризи, що потребує поглиблення антикризової діяльності, удосконалення функцій управління, які перебувають під впливом факторів об'єктивного і суб'єктивного.

Таблиця 1 – Особливості «антикризового управління» та «управління в умовах кризи»

Антикризове управління	Управління в умовах кризи:
пріоритет довгострокового розвитку, а не отримання миттєвого ефекту;	необхідність отримання миттєвого результату, який можливо матиме негативні наслідки у майбутньому
коротстрокові цілі та завдання слідує загальній стратегії розвитку;	відсутність стратегічних цілей та завдань, коротстроковий характер планування;
прагнення до отримання максимальних позитивних результатів від кризи та максимальне зниження негативних явищ;	прагнення до акумулювання грошових ресурсів для уникнення миттєвих проблем, що призведе до вимушених втрат;
раціональне використання існуючих ресурсів у результаті переходу на інноваційний тип розвитку, слідує світовим тенденціям та зміні технологічного устрою;	жорстка економія ресурсів за рахунок зменшення витрат на розвиток, інновації, нововведення шляхом зменшення потреб ресурсів на здійснення перетворень
використання заходів активного характеру під час розробки стратегічних і тактичних планів;	використання заходів захисного характеру (скорочення виробництва, продаж об'єктів, скорочення робочих місць тощо);
фінансування та інвестування пріоритетних проектів та галузей на шляху до конкурентоздатності країни на світовій арені;	призупинення інвестиційної діяльності, інноваційних проектів, закриття галузей, що не працюють ефективно на цей час і не є прибутковими в цей період;

Питання про поєднання об'єктивного й суб'єктивного в антикризовому державному управлінні - це питання про *взаємодію* механізму об'єктивного розвитку соціальної системи й механізму свідомого використання соціальних законів у системі. Отже, змістом антикризового державного управління є виявлення законів і закономірностей, розробка принципів, функцій, форм і методів цілеспрямованої антикризової діяльності управлінської команди у процесі управління різними сферами суспільства, що потребують цілеспрямованого впливу управлінців. Будь-яке управління повинно включати в себе конструкти антикризового управління і задіяти цей механізм по мірі кризового розвитку соціальної системи. Особливостями антикризового державного управління являються: мобільність і динамічність у використанні ресурсів, проведенні змін, реалізації інноваційних програм; використанні програмно-цільових методів розробки і

реалізації державно-управлінських рішень; прискорення процесу реалізації антикризових заходів та підвищення ефективності прийняття управлінських рішень.

В контексті досліджуваної теми також дано авторське визначення категорії «механізми антикризового державного управління» як цілісного поняття, що об'єднує загальні принципи і сутність механізмів антикризового державного управління в єдину цілісну ефективну модель, що є актуальною в умовах сучасних трансформацій в Україні. *Механізм антикризового державного управління* – сукупність заходів, засобів і важелів щодо формування нових інститутів, організаційних структур, створення і вдосконалення відповідної правової бази для забезпечення регламентованої діяльності об'єкта управління шляхом розробки управлінських рішень, принципів та процедур щодо передбачення кризи, аналізу її симптомів, заходів зниження негативних наслідків кризи під час регулювання об'єкта управління, прогнозування можливих змін внаслідок впровадження певного механізму та вибором на основі цього аналізу форм та засобів втілення механізму для забезпечення розвитку та процвітання суспільства в цілому.

Автор намагається проаналізувати причини сучасної світової кризи на основі вивчення зарубіжного досвіду антикризового державного управління, визначити та дослідити специфіку механізмів антикризового державного управління в сучасному українському суспільстві. Доведено необхідність впровадження антикризового державного управління в Україні, що детермінується системною кризою, яка виявилася у процесі становлення та розвитку ринкових відносин. Циклічний розвиток соціально-економічних систем вказує на те, що неможливо повністю виключати повторення кризових потрясінь у майбутньому. Сама криза сприяє оздоровленню економіки, інституційної структури, фінансової системи у різних країнах. Йдеться про чергування значного підйому соціально-економічної активності протягом тривалого часу і зниження цієї активності з реальною загрозою знищення системи. Поточна криза є частиною процесу соціальної та економічної трансформації. Тенденції розвитку антикризового державного управління в Україні свідчать про те, що необхідною умовою виходу з кризи є наявність власної стратегії антикризового державного управління, орієнтованої на збереження економічного потенціалу і створення необхідних умов для зростання нових інноваційних виробництв. Для цього необхідна ефективна система стратегічного планування і потужний національний механізм антикризового державного управління, розроблений на рівні державної влади.

Пошуки ефективної стратегії антикризової політики у високорозвинених країнах світової економіки сфокусовані, з одного боку, на короткостроковому реагуванні на кризові тенденції для пом'якшення їх негативних соціально-економічних наслідків, з іншого боку, на певних середньострокових стратегічних пріоритетах посткризового розвитку і створення передумов для їх реалізації на період 2010-2015 рр. При цьому, заходи як тактичного, так і стратегічного характеру у значній мірі

варіюються від країни до країни у залежності від конкретних глобальних викликів, з якими зіткнулася та чи інша національна економіка. Масові інвестиції у нові базові інновації можуть стримуватися неготовністю до комерціалізації технологій в контексті їх широкого застосування, як приклад нанотехнології.

В науковому дослідженні автор робить акцент на заходах, які були направлені на швидку стабілізацію всіх сфер життєдіяльності соціального організму шляхом видання законодавчих актів: Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» 31 жовтня 2008 року № 639-VI; Рішення Ради національної безпеки і оборони «Про невідкладні заходи з посилення фінансово-бюджетної дисципліни та мінімізації негативного впливу світової фінансової кризи на економіку України»; Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо подолання фінансової кризи в Україні»; рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 жовтня 2008 року «Про невідкладні заходи з посилення фінансово-бюджетної дисципліни та мінімізації негативного впливу світової фінансової кризи на економіку України»; постанови ВРУ про прийняття за основу проектів Законів України про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток різних сфер діяльності в Україні; Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток».

Пріоритетними завданнями Уряду з подолання кризи в Україні являється: досягнення макроекономічної стабілізації; недопущення зниження рівня життя населення; сприяння розвитку підприємництва; стимулювання інвестиційної діяльності; підтримка реального сектору економіки; стабілізації соціально-економічного стану країни. Україні в сучасних умовах необхідно вирішувати подвійне завдання: створювати національний економічний комплекс, одночасно органічно інтегруючи його в загальний світовий і європейський поділ праці на сучасному рівні науково-технічного й соціально-економічного розвитку. Не можна спочатку створити національний комплекс, а потім вбудовувати його в інтеграційний простір, як і навпаки, не будувати національний комплекс, а покластися тільки на самоплив глобалізаційних тенденцій. Обидва шляхи у своїй самостійності неефективні й руйнівні для економіки України. Ці питання мають вирішуватися на економічному й соціальному, а не політичному підґрунті. На жаль, політика України в цій сфері не будувалася на науковому аналізі й обґрунтованих висновках, а виходила з суто політичних кон'юнктурних побажань і суб'єктивних орієнтацій.

Як засвідчив аналіз, криза в Україні була спровокована не глобальною фінансово-економічною кризою, а некомпетентною політикою держави. За умови відсутності адекватного механізму антикризового державного управління, у період розгортання перших симптомів кризи, були прийняті не дієві та не ефективні антикризові заходи, які базувалися на вирішенні

конкретних короткострокових завдань і які в свою чергу призводили до короткострокових результатів, і спровокували незворотні кризові процеси у довгостроковій перспективі. В Україні відсутня фундаментальна законодавча база щодо антикризового державного управління. Законодавчі акти, які були прийняті під час розвитку кризи, мали оперативний короткостроковий характер. За фактом відсутності стратегії соціально-економічного розвитку країни, державне управління не мало досить потужного знаряддя боротьби з нею.

Як наслідок негативних тенденцій в економіці України у 2007-2009 рр., нею були втрачені позиції у провідних світових рейтингах. При цьому, як демонструє рейтинг Всесвітнього економічного форуму (далі -ВЕФ), якщо протягом 2004-2006 рр. Україна піднялась у рейтингу з 86 до 69 місця, то за 2007-2009 рр. Україна втратила 13 позицій у рейтингу, опустившись на 82 місце в 2009 р. Протягом 2004-2009 рр. Україні не вдалося посилити свої позиції у світових рейтингах у частині конкурентоспроможності економіки та якості середовища. Економічна політика неоліберального, а по суті правоконсервативного типу, яка проводилась в Україні, залишала поза увагою фундаментальні основи розвитку економіки в умовах ринку - конкуренцію, спрощення ведення бізнесу та захист його прав, стабільне макроекономічне середовище. Для зламу негативних тенденцій в Україні потрібно переглянути концептуальні засади економічної політики на принципово іншій, ліберально-демократичній основі. Трансформація політичної системи України в реальних умовах сьогодення має бути спрямована на вироблення (на основі консенсусу між основними політичними силами) дієздатної, консолідованої влади, подолання протистояння між її гілками, пошук оптимальних шляхів відносин між центром і регіонами.

Одним із критеріїв становлення антикризового державного управління є здійснення антикризової державної влади на засадах оперативного реагування на будь які зміни, шляхом скорочення строків прийняття управлінських рішень згідно діючої вертикалі чинної влади та введенням підвищеного ступеню відповідальності компетентних осіб. В контексті антикризовості оперативність реагування влади на симптоми або загрози в будь якій сфері суспільних процесів є вирішальним критерієм на шляху до запобігання кризових явищ взагалі. Таким чином сформовано авторське визначення – *антикризове державно-управлінське рішення* – це комплексний, вибраний державними органами цілеспрямований вплив на суспільну систему, що має офіційно виражену форму, фіксується державних документах, згідно з антикризовим законодавством країни, прийнятих державним органом або посадовою особою в межах їх повноважень з високим рівнем особистої відповідальності з метою прискореного та ефективного вирішення проблем та швидкого реагування на можливі симптоми кризи. Іншим важливим критерієм формування антикризового державного управління є формування належної нормативно-правової бази, або антикризового законодавства. Антикризове

законодавство повинно включати як стратегічні заходи управління кризовими ситуаціями та соціально-економічним розвитком, так і оперативні. Законодавство України має значні недоліки у цій галузі, так як немає чітко сформованого та закріпленого нормативно механізму антикризового державного управління.

У сучасний період при прийнятті антикризових заходів використовуються реактивні методи антикризового державного управління. Більш доцільним є використання проактивних методів антикризового державного управління. Враховуючи стан антикризового державного управління в Україні, необхідно зазначити, що для його ефективного функціонування потрібно: налагодити систему передкризового державного управління, яка повинна базуватися на проведенні фундаментальних досліджень за допомогою створення спеціального інструменту його здійснення, існування якого повинно базуватися на принципі взаємодії влади та науки; розробити дієву правову базу антикризового державного управління, а саме, сформувані антикризове законодавство, згідно із стратегією довгострокового соціально-економічного розвитку країни. Механізм антикризового державного управління в Україні має на меті створення концепції кризостійкої держави. *Кризостійкість держави* у нашому розумінні – це можливість реагувати на виклики зовнішнього світу та виникнення симптомів кризи шляхом налагодженого механізму антикризового державного управління, що має функції та інструменти діагностування, подолання та прогнозування кризових явищ та ефективні інструменти боротьби із ними, трансформація кризових загроз у нові можливості. Нами запропонована загальна модель функціонування механізму антикризового державного управління в Україні. Особливостями та перевагами впровадження такої схеми є те, що не потрібна додаткова реорганізація та витрати значних коштів з державного бюджету; запропонований інститут, який виступає науковою базою функціонування механізму антикризового державного управління не потребує розширення апарату державного управління, який був оптимізований у контексті адміністративної реформи. Він може бути створений на базі вже існуючих наукових структур; стратегія соціально-економічного розвитку країни повинна бути сформована за участю влади, науки, бізнесу, мати статус Закону, згідно якому повинно бути сформоване антикризове законодавство; яке повинно чітко регламентувати поточні та довгострокові завдання держави у форматі антикризового державного управління, формувати антикризові стратегії регіонального розвитку, регламентувати підтримку пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку країни, стимулювати залучення інвестицій для створення «інтелектуального суспільства» на шляху до формування інноваційного типу розвитку економіки країни, удосконалити законодавство у сфері боротьби з корупцією. Механізм антикризового державного управління повинен діяти як єдиний організм, який не залежить від зміни влади і цим саме

забезпечувати стабільний розвиток антикризового державного управління. Метою створення такого механізму є формування кризостійкої держави, основою якої є автоматична імпульсна реакція із запобігання та захисту всієї держави від можливих кризових процесів.

В умовах глобалізації держава повинна підтримувати баланс між ступенем відкритості внутрішнього ринку і здатністю національної економіки виробляти конкурентний інноваційний продукт. У національних системах регулювання економіки зазначене протиріччя знаходить своє вираження в раціоналізації співвідношення лібералізації та протекціонізму. При цьому протекціонізм у зовнішній політиці розвинених країн спрямований не стільки на захист внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, а більшою мірою - на заохочення експансії і зміцнення позицій національних товаровиробників на світових ринках. Наукове дослідження розв'язує важливе наукове завдання щодо теоретичного обґрунтування засад антикризового державного управління та визначення напрямків удосконалення механізмів антикризового державного управління в Україні. Отримані в процесі дослідження результати дають змогу сформулювати такі висновки та пропозиції, що мають теоретичне і практичне значення:

1. Систематизовано теоретичні підходи до визначення поняття «криза», як складної поліфункціональної системи. Криза є складним комплексним явищем, що може охоплювати соціальну систему в її цілісності, характеризується поліструктурністю і поліфункціональністю, а також сферою прояву; масштабами; ступінню охоплення об'єкта або процесу; факторами породження; характером ураження системи; певними наслідками для суспільства (окрім негативного, вона створює сприятливі умови для соціальних модернізацій і трансформацій із забезпеченням спадкоємності та наслідування у розвитку). Чим глибша і руйнівніша криза, тим сильніше вона впливає на «генетичне» ядро соціальної системи. Криза є не тільки неминучою, але й необхідною фазою розвитку системи, оскільки поєднує у собі не лише згасання колишньої якості системи, а й появу нової. З кризою пов'язана різка зміна кількісних і якісних характеристик об'єкта державного управління, що ускладнює чи роблять неможливим виконання ним своїх функцій у системі, відтак, вимагає активізації «повноцінновключення» механізмів антикризового державного управління.

2. Визначено, що антикризове державне управління являє собою національний «зріз» управлінського простору, що створює те силове поле (і спосіб) управління, в якому кожна організація (установа, фірма, підприємство) виробляє свої самоорганізаційні механізми управління, здатні протистояти зовнішньому тиску і виробляти програми власної життєдіяльності, що спрямовані на запуск внутрішнього механізму, збереження та передачі соціально значущої інформації через культуру персональної управлінської відповідальності. У цілому воно націлюється на запобігання можливих серйозних ускладнень у соціально-економічній сфері, забезпечення стабільного, сталого розвитку держави. Це сукупність

принципів, стандартів та процедур, для прийняття та реалізації управлінських рішень щодо передбачення небезпеки кризи, аналізу її симптомів, заходи зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для подальшого розвитку держави, як складної соціальної системи.

Висновки

1. Обґрунтовані причини виникнення кризових ситуацій у світі особливим темпом змін сучасного розвитку цивілізації. Для сучасного глобалізованого світу є характерною нестабільність власного середовища: збільшуються темпи некерованих змін, які значно перевищують швидкість адекватної зворотної відповіді на виклики, зростає ймовірність появи неочікуваних небажаних подій, та непередбачуваних процесів. У таких умовах необхідно переходити на новий ступінь управління, що не може базуватися на основі використання попереднього досвіду, не враховувати дію випадковостей та елементів хаосу. Для завчасного та ефективного реагування на сучасні зміни необхідно використовувати методи, способи та принципи антикризового державного управління, що ґрунтуються на збалансованому розгортанні дії само організаційних та ентропійних механізмів.

2. Необхідність впровадження антикризового державного управління в Україні обумовлена системною кризою, що розгорнулася досить неочікувано у процесі становлення та розвитку ринкових відносин. Системна криза призвела до ряду криз в окремих регіонах, системах забезпечення, галузях, апараті управління. Зокрема системну нестійкість демонструють банки, енергетична та екологічна сфери, демографічні процеси; про кризові явища свідчать багаточисельні банкрутства підприємств, закриття банків і в минулому успішних підприємств, рейдерство, несправедливі засоби зміни форм власності і господарюючих суб'єктів, тощо. У цьому зв'язку слід розробити своєрідну ідеологію дії в кризових ситуаціях і виробити необхідні організаційні механізми антикризового менеджменту, так як традиційні механізми вже не спрацьовують. Нинішній етап структурних реформ в Україні потребує створення комплексного механізму антикризового державного управління, здатного прогнозувати і попереджувати кризові ситуації, а також динамічно змінювати тенденції, що ведуть до криз.

3. Враховуючи основні напрямки світового розвитку, Україні дуже важливо чітко виділити структуру нового технологічного укладу, що забезпечить можливість отримати додаткову інтелектуальну ренту. Пріоритетними завданнями антикризового державного управління у зв'язку із зазначеним мають стати: розробка та прийняття державою стратегії інноваційного прориву, посилення гуманітарної та екологічної складової економіки, створення сприятливих умов для попиту на інноваційну та наукову продукцію, підтримка інтелектуальних ресурсів всередині держави. Гармонізація в реалізації цих пріоритетів повинна здійснюватися шляхом інституційних перетворень, створення інститутів розвитку та нормативно-

правової бази, яка б забезпечувала функціонування даного механізму. Завданням антикризового державного управління є також визначення пріоритетних напрямків розвитку країни та регіонів.

4. Радикальні зміни, що відбуваються у соціально-економічному просторі України вимагають створення ефективної моделі антикризового державного управління, яка б включала у свою систему комплексний механізм антикризового державного управління, його важелі, інструменти та способи функціонування. Разом з тим, інтеграція економіки України у світову обумовлює дедалі більшу її залежність від глобальних тенденцій, зокрема від зростання світової фінансово-економічної кризи. Відтак, формування зазначеного механізму значною мірою залежить від створення дієвого, потужного, відносно самодостатнього, «агресивного» для зовнішнього середовища внутрішнього ринку держави.

Перспективи подальших наукових досліджень - аналіз теоретичних і методологічних засад та методичних підходів до удосконалення моделі формування механізмів антикризового державного управління.

Список літератури

1. Сапа Н.В. Механізм державного управління у формуванні інноваційного розвитку суспільства / Н.В. Сапа // Вісник Донецького державного університету управління «Менеджер»: Науковий журнал. - Донецьк: МПП «ВІК», 2009. - 2 (48). - С. 161-165.

2. Сапа Н.В. Синергетична методологія антикризового державного управління / Н.В. Сапа // Теорія та практика державного управління: Зб. наук. пр. - Вип. 2(29). - Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2010. - С. 103-110.

3. Сапа Н.В. Правові засади реалізації механізмів антикризового державного управління в Україні / Н.В. Сапа // Державне будівництво [Електронне видання]. - 2010. - № 1. - Режим доступу до журн.: <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

4. Сапа Н.В. Детермінанти оптимізації механізмів інноваційно-технологічного розвитку України як один із напрямків виходу із кризи / Н.В. Сапа // Збірник наукових праць. ДонДУУ: «Механізми підвищення ефективності управління функціонуванням регіональної економіки»: Серія «Економіка». - Т. X1, вип. 164. - Донецьк: ДонДУУ, 2010. - С. 93-104.

5. Сапа Н.В. Компаративний аналіз світового та вітчизняного досвіду антикризового державного управління / Н.В. Сапа // Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія «Державне управління». - Запоріжжя: КПУ, 2011. № 1 - С. 115-119.

6. Сапа Н.В. Сучасна модель саморозгортання механізмів антикризового державного управління в Україні / Н.В. Сапа // Збірник наукових праць. ДонДУУ: «Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами»: Серія «Державне управління». - Т. X11, вип. 187. - Донецьк: ДонДУУ, 2011. - С. 130-139.

7. Сапа Н.В. Глобальна трансформація сучасних економічних процесів: теоретико-методологічні засади / Н.В. Сапа // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр]. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, Сапа Н.В., 2012

2008.- Випуск 32. – С.190- 195.

8. Сапа Н.В.Формування інноваційного механізму державного управління в умовах глобалізації /Н.В.Сапа// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр].– Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2008.– Випуск 35.- С.54-68.

9. Сапа Н.В. Теоретико-методологічні засади механізму антикризового державного управління/Н.В.Сапа// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук.пр.] – Запоріжжя, Вид-во ЗДІА, 2009.– Випуск 38.- С.106-116.

10. Сапа Н.В.Інноваційний механізм як фактор досягнення сталого розвитку сучасного українського суспільства/Н.В.Сапа// Збірник наукових праць: Гуманітарний вісник ЗДІА./Гол.ред. В.Г.Воронкова. - Вип.39.- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2009.- С.174-183.

11. Сапа Н.В.Теоретико-методологічні засади аналізу теорії циклів в контексті антикризового державного управління /Н.В.Сапа//Збірник наукових праць:Гуманітарний вісник ЗДІА./Гол. ред. В.Г.Воронкова.- Вип. 40.- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010.- С.155-171.

Надійшла до редакції 09.04.2012р.

Н.В.САПА

Запорожская государственная инженерная академия, Запорожье

НАУЧНЫЕ И ПРАКСЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ В УКРАИНЕ И ПУТИ ИХ ВНЕДРЕНИЯ

В статье дается анализ теоретических подходов относительно определения кризиса как сложной полифункциональной системы, определяется понятийно-категориальный аппарат, сущность и содержание механизмов антикризисного государственного управления; обосновываются причины возникновения кризисных ситуаций в мире и осуществляется компаративный анализ мирового опыта антикризисного государственного управления; раскрывается специфика выявления механизмов антикризисного государственного управления в контексте праксеологических оснований.

Ключевые слова: антикризисное государственное управление, научные основы, праксеологические основания, кризис, полифункциональная система, механизмы антикризисного государственного управления, компаративный анализ

N.SAPA

Zaporozhye State Engineering Academy, Zaporozhye

SCIENTIFIC AND PRAKSEOLOGICAL BASIS OF ANTICRISIS GOVERNMENT MECHANISMS IN UKRAINE AND AREAS OF THEIR APPLICATION

The article analyzes theoretical approaches to the definition of crisis as a complex polyfunctional systems, defined conceptual-katehorial instrument, the nature and content of the mechanisms of crisis public administration; justified causes of crises in the world and performed comparative analysis of international experience in crisis governance, discloses specific detection mechanisms of crisis public management in the prakseological principles

Наукові і праксеологічні засади формування механізмів антикризового державного управління в Україні та напрями їх впровадження 203

context.

Keywords: crisis governance, scientific principles, prakseological principles, crisis, multifunctional system, mechanisms of crisis public administration, comparative analysis